

În vara anului 2008, Ministerul Justiției (ministru Marian-Cătălin Predoiu, în Guvernul Tăriceanu) a elaborat un nou proiect al Codului penal, proiect care nu rezolva nici el problema incriminării „crimelor comunismului” ca „crime împotriva umanității”, în acord cu Convenția ONU din 1968 asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității (tratrat ratificat de statul român încă din anul 1969). Proiectul MJ evita să transpună în dreptul intern, așa cum ar fi fost obligatoriu, Convenția ONU din 1968, „fundamentându-și” în schimb noua reglementare pe un alt tratat internațional – Statutul Curții Penale Internaționale – semnat numai în 1998 și ale cărui dispoziții erau și sunt aplicabile numai „crimelor împotriva umanității” săvârșite după anul 2002, când au fost îndeplinite procedurile cerute pentru intrarea acestuia în vigoare.

În luna iunie 2008, în cadrul colaborării cu Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului în România (IICCR), am redactat Punctul de vedere al Institutului referitor la capitolul în discuție al proiectului de Cod penal. Propunerile înaintate au fost ignorate complet, personal rămânând cu o puternică impresie că Ministerul Justiției se opunea și el în realitate incriminării și pedepsirii crimelor regimului comunist din România. La acest subiect m-am mai referit și în unele dintre articolele publicate ulterior – se poate vedea, între altele, textul „Crimele comunismului: intenții rele” din 5 august 2009.

Mai jos este prezentat Punctul de vedere transmis de către IICCR Ministerului Justiției.

Domnului Marian – Cătălin Predoiu

Ministrul Justiției

Stimate domnule ministru,

Urmare scrisorii dumneavoastră nr. 25307 din 26 mai 2008 prin care ne solicitați punctul de vedere referitor la Titlul XII al proiectului Codului penal (Infraacțiunile de genocid, contra umanității și de război), vă comunicăm următoarele:

Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului în România (IICCR) consideră că soluția legislativă preconizată prin proiectul Ministerului Justiției pentru incriminarea penală a „persecuțiilor pe motive politice” (inclusiv, deci, a faptelor desemnate generic prin sintagma „crime ale comunismului”) este susceptibilă de un număr de amendamente, pe care vi le supunem atenției după cum urmează:

1. IICCR apreciază în continuare că normele de drept internațional pertinente și adecvate într-o mai mare măsură în materia în discuție sunt cele ale Convenției ONU asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității, coroborate cu cele ale Statutului Tribunalului Militar de la Nuremberg – prevederi în conformitate cu care „persecuțiile pe motive politice” sunt definite și incriminate drept „crime împotriva umanității”, imprescriptibile și care trebuie acționate în justiție „oricare ar fi data la care au fost comise”.

„Întemeierea” reglementării interne preconizată prin proiect pe prevederile Statutului Curții Penale Internaționale (CPI), și nu pe cele ale Convenției ONU asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității (norma „specială” de drept internațional în materia în discuție) are drept una dintre consecințe, concretizată ca atare în forma actuală a proiectului MJ, faptul că noile reglementări ale Codului penal nu sunt aplicabile infraacțiunilor constituind „crime împotriva umanității” comise în timpul regimului comunist din România. Acest fapt rezultă pe de o parte din dispozițiile art. 15 alin. (2) din Constituția României („Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.”) iar pe de altă parte din prevederile art. 3 din proiectul Codului penal – „Legea penală se aplică infraacțiunilor săvârșite în timpul cât ea se află în vigoare.” În materia „crimelor împotriva umanității”, soluția propusă de proiectul MJ se întemeiază pe Statutul de la Roma al CPI. Potrivit acestuia (art. 24 – „Neretroactivitate racione personae”) „Nimeni nu răspunde penal, în baza prezentului statut, pentru un comportament anterior intrării în vigoare a acestuia.” (paragr. 1). Prin urmare, prevederile noului Cod penal în materia „crimelor împotriva umanității” vor fi aplicabile exclusiv faptelor comise ulterior intrării în vigoare a acestuia sau, în cel mai bun caz, ulterior intrării în vigoare a Statutului de la Roma. Menționăm că procedurile de

intrare în vigoare a tratatului amintit, semnat la 17 iulie 1998, au fost îndeplinite în cursul anului 2002 (fapt consemnat și de Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 1422/2002).

Rezultă, așadar, că reglementările noului Cod penal sunt inaplicabile faptelor de „persecuție pe motive politice” comise în România în timpul regimului comunist totalitar, împrejurare de natură să pună în discuție inclusiv scopul pentru care IICCR a fost înființat: „identificarea crimelor, abuzurilor și încălcărilor drepturilor omului pe întreaga durată a regimului comunist în România, precum și sesizarea organelor în drept în acele cazuri în care sunt depistate situații de încălcare a legii” (art. 2 al HG nr. 1.724 din 21 decembrie 2005 privind înființarea IICCR).

Această situație putea fi evitată – și se impune a fi evitată – prin întemeierea noilor reglementări ale Codului penal (inclusiv) pe prevederile Convenției ONU asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității, coroborate cu cele ale Statutului Tribunalului Militar de la Nuremberg, astfel cum IICCR a propus inițial. În conformitate cu aceste prevederi, „persecuțiile pe motive politice” sunt definite și incriminate drept „crime împotriva umanității” și sunt declarate imprescriptibile și care trebuie acționate în justiție „oricare ar fi data la care au fost comise” (art. 1 din Convenția ONU). Soluția legislativă pe care IICCR o propune în concret constă în completarea art. 153 alin. (2) din proiectul MJ – „Prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război.” – cu formularea „oricare ar fi data la care au fost comise”.

Soluția propusă ia în considerare pe de o parte prevederile amintite mai sus ale Convenției ONU asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității și Statutului Tribunalului Militar de la Nuremberg, iar pe de altă parte normele de drept internațional în materia tratatelor. Avem în vedere în principal cele două principii fundamentale în materie (deplin pertinente sub aspectele în discuție) consacrate prin Convenția din 1969 de la Viena cu privire la dreptul tratatelor: primul, cel al executării cu bună credință, obligatorie a tratatelor – art. 26 al Convenției („Pacta sunt servanda”) iar al doilea, principiul în conformitate cu care nici un stat parte nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat (art. 27 – „Dreptul intern și respectarea tratatelor”). Subliniem și faptul că statul român s-a obligat inclusiv prin actuala sa lege fundamentală să execute cu bună credință tratatele internaționale la care este parte – „Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.” (art. 11 din Constituția României, „Dreptul internațional și dreptul intern”). Se impune de asemenea precizat că statul român a ratificat Convenția ONU asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității încă din anul 1969 (prin Decretul nr. 547 din 29 iulie 1969, publicat în Buletinul Oficial nr. 83 din 30 iulie 1969). Faptul că statul comunist nu a dus niciodată la îndeplinire – legislativ și judiciar – această Convenție ține de esența totalitară și abuzivă a acestuia și de intenția vădită de a evita să se auto-condamne pentru gravele „persecuții pe motive politice” („crime împotriva umanității”) pe care le-a practicat sistematic timp de aproape cinci decenii împotriva propriului popor.

Din Expunerea de motive la proiectul de Cod penal rezultă că, în cazul infracțiunii de genocid, autorii proiectului au avut în vedere – deplin justificat, de altfel – „obligațiile asumate de România prin ratificarea Convenției ONU cu privire la prevenirea și combaterea genocidului din 9 decembrie 1948. Această precizare generează o neclaritate în plus cu privire la rațiunile din care autorii nu au avut în vedere și în cazul

crimelor împotriva umanității/persecuțiilor din motive politice norma internațională specială în materie. Ne referim, desigur, la Convenția ONU din 1968 asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității, în legătură cu care România și-a asumat obligații identice, însă pe care timp de patru decenii nu și le-a îndeplinit. Iar consecința acestui fapt va fi, în condițiile în care actualul proiect al MJ nu va avea nici el în vedere îndeplinirea obligațiilor asumate prin ratificarea Convenției ONU din 1968, neincriminarea și nesancționarea în continuare a crimelor comise în România, până în decembrie 1989, de regimul comunist și reprezentanții săi – crime a căror condamnare a fost și este cerută inclusiv prin Rezoluția 1481 (2006) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.

În sfârșit, apreciem că definirea infracțiunilor contra umanității propusă prin art. 441 al proiectului de Cod ar putea fi menținută, în ultimă instanță, însă în aceste condiții considerăm ca fiind absolut obligatorie reglementarea *expressis verbis* a imprescriptibilității acestor crime, oricare ar fi data la care au fost comise. Pentru ipoteza în care se va opta pentru menținerea acestei definiții, propunem inclusiv ca partea introductivă a alin. (1) din art. 441 al proiectului de Cod să fie completată astfel (textul propus a fi adăugat este subliniat): „Săvârșirea în cadrul unui atac generalizat sau sistematic, lansat împotriva unei populații civile, din motive de ordin politic, rasial, național, etnic, cultural, religios, sexual ori în funcție de alte criterii recunoscute ca inadmisibile în dreptul internațional, a unei dintre următoarele fapte:” Apreciam că această completare, propusă în considerarea coroborată a normelor cuprinse în Convenția ONU din 1968 și a Statutului de la Roma al CPI, se justifică în primul rând din necesitatea respectării unuia dintre principiile de bază privind calitatea actelor normative, potrivit căruia acestea trebuie să fie clare, precise și previzibile (cerință subliniată în mod constant inclusiv în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, inclusiv în cauze care au vizat statul român – a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 4 mai 2000 în cauza Rotaru împotriva României).

2. Odată cu incriminarea persecuțiilor din motive politice drept crime împotriva umanității, considerăm că se impune ca unele infracțiuni care sunt susceptibile a fi comise și ele ca persecuții din motive politice să fie incriminate, pentru această ipoteză, cu forme agravante. Avem în vedere, cu titlu de exemplu, infracțiunile de cercetare abuzivă (art. 270 din proiectul de Cod), reținerea sau arestarea nelegală (art. 271), supunerea la rele tratamente (art. 272), purtarea abuzivă (art. 288), abuzul în serviciu contra persoanelor (art. 289), abuzul în serviciu prin îngrădirea unor drepturi (art. 290), neglijența în serviciu (art. 292) etc. În toate aceste cazuri, propunem stabilirea unor pedepse principale duble, precum și să se prevadă, ca pedepse complementare, interzicerea exercitării unor drepturi și, acolo unde este cazul, degradarea militară (pedeapsa degradării militare propunem să fie stabilită în toate cazurile în care condamnării au calitatea de militar).

Cu privire la aceste infracțiuni, propunem ca termenii de prescriere a răspunderii penale să fie duble față de cele pentru forma „ne-calificată” a infracțiunilor respective și să curgă de la data intrării în vigoare a noului Cod penal.

Referitor la faptele de natura celor amintite mai sus, IICCR consideră că răspunderea penală pentru acestea nu s-a prescris și că ele trebuie incriminate astfel cum am propus prin noul Cod penal. Evidențiem faptul că, după

decembrie 1989, în absența unor asemenea prevederi angajarea răspunderii penale a autorilor lor a fost și este practic imposibilă. Victimele activității represive a regimului comunist totalitar nu au avut de asemenea posibilitatea nici pe timpul regimului amintit, să se adreseze justiției (desigur că nici în temeiul art. 35 din Constituția Republicii Socialiste România, care teoretic – și numai teoretic, demagogic și propagandistic – le dădea acest drept în calitate de persoane „vătămate într-un drept al lor printr-un act ilegal al unui organ de stat”). În cadrul statului totalitar comunist (în care „drepturile și libertățile cetățenești garantate de Constituție” erau în realitate o frază pur demagogică, cinică și propagandistică), o astfel de acțiune în justiție era de neconceput. În consecință, **răspunderea penală pentru faptele amintite nu poate fi considerată prescrisă întrucât de la data săvârșirii lor și până în prezent, din motivele arătate mai sus, au existat împrejurări care au împiedicat punerea în mișcare a acțiunii penale.** În toată această perioadă cursul prescripției răspunderii penale a fost suspendat – în conformitate, între altele, atât cu dispozițiile Codului penal în vigoare (art. 128) cât și cu prevederile preconizate prin proiectul MJ (art. 156) – întrucât a existat o „**împrejurare (...) de neînlăturat**” care a împiedicat punerea în mișcare a acțiunii penale: „**Cursul termenului prescripției este suspendat pe timpul cât o dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal.**”

Referitor la faptul că pe timpul regimului comunist crimele și abuzurile comise de către responsabilii acestuia nu au fost incriminate legal și pedepsite în vreun fel, semnalăm faptul că pedepsirea lor în prezent reprezintă un act de justiție nu numai necesar dar și deplin posibil. În acest sens considerăm relevante prevederile art. 7 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată de statul român prin Legea nr. 30/1994. Potrivit paragrafului 1 al textului amintit, „**Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național și internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii**”. În același timp însă, paragr. 2 al articolului citat, de maximă relevanță sub aspectul la care ne referim, prevede că „**Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate**”. În consecință, se impune constatat faptul că textul Convenției europene este deplin aplicabil în materia în discuție. Astfel, pe de o parte, crimele săvârșite de responsabilii regimului comunist nu au fost judecate și pedepsite pe timpul aceluia regim întrucât în acea perioadă ele nu constituiau – nu aveau cum să constituie, în contextul dat – „**infracțiuni, potrivit dreptului național**”. Pe de altă parte, ulterior prăbușirii regimului comunist totalitarist, aceste fapte puteau, pot și trebuie să fie judecate și pedepsite, întrucât la data săvârșirii lor erau „**considerate infracțiuni potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate**” – între acestea, dreptul

de a nu fi supus torturii, tratamentelor crude, inumane și degradante, libertatea de conștiință și exprimare, dreptul la liberă circulație, dreptul de a nu fi supus niciunor imixțiuni în viața personală, dreptul la libertate și la siguranța persoanei etc. Ca membru al ONU, statul comunist totalitar s-a angajat să respecte Declarația universală a drepturilor omului, care, între altele, prevedea și prevede (art. 5) că **„Nimeni nu va fi supus torturii, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.”** Faptul că prin legea penală statul comunist totalitar nu a incriminat tortura, tratamentele crude, inumane și degradante (și nu a făcut-o tocmai pentru a asigura impunitate membrilor aparatului său de represiune politică) nu poate conduce la concluzia că răspunderea penală a autorilor unor asemenea fapte nu mai poate fi angajată întrucât la momentul săvârșirii lor ele nu constituiau infracțiuni potrivit dreptului național. Iar aceasta întrucât în conformitate cu normele citate ale Convenției europene a drepturilor omului faptele respective, asemeni multor altele comise de membrii aparatului de represiune comunistă, constituiau infracțiuni **„potrivit dreptului internațional”, „potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate”** – prevăzute între altele în Declarația universală a drepturilor omului, Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor împotriva umanității, Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante etc.

Cu deosebită considerație,

Președinte,

Marius Oprea

17 iunie 2008